

VÁRPALOTAI FÜZETEK 6.

A Kossuth utca és lakói

Pacsuné Fodor Sára
és Szabadi Béla írásai

2005.

Várpalota

VÁRPALOTAI FÜZETEK 6.

**A Kossuth utca
és lakói**

VÁRPALOTAI FÜZETEK 6.

Előszó: dr. Huszár Pál

Pacsuné Fodor Sára: A várpalotai Kossuth utca, régen Csapó utca
Szabadi Béla: A várpalotai Kossuth utca és lakói

Képmelléklet:

Szabadi Béla gyűjtéséből,
Miklós László képeslapgyűteményéből és
Leitner Ferenc régi és új fotóiból

Kiadja: Krúdy Gyula Városi Könyvtár
Várpalota 2005.

A kiadvány megjelenését támogatta:

Várpalota Város Önkormányzata
Várpalota Város Közművelődési Közalapítványa
Városszépítő és Védő Egyesület
Könyvtárpártoló Alapítvány
Várpalota

VÁRPALOTAI FÜZETEK 6.

**A Kossuth utca
és lakói**

Pacsuné Fodor Sára
és Szabadi Béla írásai

2005.

Várpalotai füzetek eddig megjelent számai:

1.

Könczöl Imre: Bán Aladár emlékezete
(Vp. 1971.)

•••

2.

Könczöl Imre: Petőfi és Várpalota
(Vp. 1972.)

•••

3–4.

Szerk.: *Úry János*
Angeli Imre, dr. Huszár Pál, Lencsés György,
Pacsuné Fodor Sára, Tenczer Kákoly,
Untsch Elvira, Ury János írásaival
(Vp. 1993.)

•••

5.

Pacsuné Fodor Sára: Várpalotai utcák névadói
(Vp. 2000.)

A kiadvány nyomdai előkészítését és nyomtatását
a VSP Nyomda Kft., Várpalota végezte.

Felelős vezető: Valczér János

Előszó

Városunk két, megkülönböztetett tiszteletre méltóan magas életkort megért lakójának visszaemlékezését veheti kezébe az olvasó. Több évtizeddel ezelőtti élményeikről, akkori eseményekről és emberekről szólnak nekünk. Illesse őket köszönet fáradozásukért, hiszen ezek az írásaikban számunkra megörökített emberek valamikor itt éltek, ennek a településnek megbecsült polgárai voltak.

Sokuk kezének nyomát, munkájának eredményét úgyszólván napjainkban is magán viseli városunk. Tevékenységük eredménye ma is „visszaköszön” nekünk, e település polgárainak, akik várpalotainak tartjuk magunkat, tehát ennek megfelelő felelősséget érzünk és vállalunk városunkért: annak múltjáért, jelenéért és jövőjéért egyaránt. Ezen írások eredményeként arra is esélyt kapunk, hogy mostantól észre is vegyük az eddig talán figyelemre sem méltatott jelzéseket, amelyek mellett úgy mentünk el, mintha semmi közünk nem lenne hozzájuk.

Tisztos mesteremberek – csapók, csizmadiák, ácsok és kőművesek –, kereskedők, földművelők, tanítók és papok, gyermekek és fiatalok emléke elevenedik meg előttünk e kötet olvastán, olyan embereké, akiknek legfeljebb már csak a neve hangzik ismerősen egyikünk-másikunk fülében. Ők maguk az élet rendje szerint immár múlttá lettek, beépültek településünk történelmébe. Valamennyiünk dolga, hogy ápoljuk, időnként felelevenítsük emléküket, hiszen jórészt ilyen hétköznapi emberek mindennapi történéseiből áll össze településünk, hazánk, sőt nemzetünk történelme is.

Ezek az írások természetesen nem tekinthetők a szó klasszikus értelmében vett helytörténeti tudomány dolgozatainak. Nem is azal a céllal íródtak. Egészen más feladat elvégzésére keletkeztek. Nem hivatásos történész, ilyen végezettséggel nem is rendelkező, de településünkhöz példás módon ragaszkodó, az élet dolgaiban

nyitott szemmel forgolódó szerzőik azért tartották fontosnak gyermek- és ifjúkori emlékeik, élményeik írásban történő megörökítését, sőt közzétételét, hogy mások, a fiatalabb nemzedékek tagjai is gyarapodjanak ezek által szellemi javakban. Azt az örök emberi példát követték írásaikkal, miszerint a mindenkori idősebb nemzedék természetesen át akarja adni tapasztalatait, lelki-szellemi kincseit az utána jövőknek, hogy ezek birtokában eredményesebben alakíthassák, színesebbé tehessek életüket.

Az itt közölt honismereti információk jelentős részét másutt egyáltalán nem, illetve csak részben érheti el a településünk múltja iránt érdeklődő ember. Gyakran – és nem is teljesen alaptalanul – éri az a vád a történettudományt, hogy éppen a közember életmódjának, életviszonyainak bemutatásával marad adósunk, azzal a megokolással, miszerint ezek az események, történések talán nem annyira mutatók, nem annyira érdekesek.

Kétségtelenül vonzóbb lehetett a történettudomány művelői számára az uralkodók, hadvezérek, főurak és főpapok, általában az országnagyok fényes – avagy éppen egyáltalán nem dicséretes – tetteit megörökíteni, mintsem a földművesek, iparosok és kereskedők mindennapi életét, gondjait bemutatni. Anélkül, hogy az előbbieket fontosságát akár a legkevésbé is kétségbe vonnánk, le kell szögeznünk, hogy „az ország nagyjai” soha sem nélkülözhatték a föld népét, a munkájával, pénzével, esetenként vérével is adózó földműveseket, iparosokat és kereskedőket. Nélkülük ugyanis nincs ország, nincs hatalom, nincs hadsereg és hivatal-szervezet, de nincs kultúra sem, hiszen mindenkor ők teremtették meg mindennapi munkájukkal mindezek anyagi alapját.

Dicséretes, hogy az itt közölt visszaemlékezések szerzőit nem befolyásolták, nem akadályozták semmiféle aggodalmak. Helyesen látták, hogy írásaiknak témái hétköznapióságuk ellenére fontosak, lényegesek. Ennek megfelelően nem aggályoskodtak azon, vajon érdekes lesz-e mondandójuk az utánuk jövő nemzedékek tagjai számára. Ellenkezőleg, őket a szellemi értékmentés nemes szándéka

vezérelte. Joggal hihették, hogy az ő gyermek- és ifjúkori élményeik, emlékeik igényt tarthatnak az utókor emlékezetére, hiszen egyrészt tapasztalatokat biztosító életkorukból, másrészt nyitottságukból, környezetük eseményei iránti fogékonyságukból adódóan olyan valamiről tudnak szerzőink hitelesen szólni, amiről a dolgok természetes rendje következtében sajnos egyre kevesebben rendelkezünk megbízható információkkal.

Példájuk azért is méltó figyelmünkre, hiszen hasonlóan nagyon fontos lenne napjaink „hétköznapi” eseményeinek megörökítése és – akár az itt is egyértelműen tapasztalható, de nem kifogásolható szubjektivitás szűrőjén is átengedve – a majdani nemzedékek számára történő bemutatása. Reménységem szerint olyan hatásuk is lehet ezeknek az írásoknak, hogy „megszólítják” a városunk múltja, jelene és jövője iránt elkötelezett honfitársainkat és saját emlékeik megörökítésére, továbbadására sarkallják őket.

Üdvös lenne, ha e visszaemlékezések elolvasása után városunk lakosai közül sokan éreznék „megszólítva,” sőt felszólítva magukat a lelki-szellemi értékmentés nemes példájának majdani követésére. Nem feledhetjük a múlt, a jelen és a jövő szoros összefüggését, hiszen távolabbi és közelebbi múltunk egyaránt mai jelenünkbe toroklik, hogy azután a holnapi jövőnkben folytatódjék tovább.

Napjaink hazai közgondolkodását érthetően foglalkoztatja a valóban komoly, egészen konkrét veszélyekkel is fenyegető globalizáció sok-sok ellentmondást is jelentő hatása nemzeti és kulturális azonosságtudatunkra. Hallatlanul nagy ebben a vonatkozásban – főként az elektronikus sajtó – felelőssége, hiszen nagyon sok múlhat a rádió-, illetve a televízió-műsorokon. A társadalmunk nagyon sok tagját elérő – képpel és hanggal egyszerre „kényeztető” – tv-adások sokat tehetnének értékes hagyományaink megőrzéséért, de jelenleg éppen az ezzel homlokegyenest ellenkező hatásukat vagyunk kénytelenek tapasztalni. Ráadásul közoktatásunk jelenünkben érvényes irányelvei sem az általunk kívánt irányban hatnak. Nekünk, a településünk, régióink és magyar nemzetünk iránt elkö-

telezett embereknek roppant fontos feladatunk ezeknek a nemzetrontóan káros hatásoknak legalább részbeni ellensúlyozása.

Az utóbbi időben az Európai Uniótól is sokan féltik – az utóbbi esetben meggyőződésem szerint indokolatlanul – nemzeti nyelvünket, kultúránkat és identitástudatunkat. Ez az aggodalom akkor is tiszteletre méltó, ha alaptalannak tartjuk, hiszen a nemzetféltés diktálja. Megítélésem szerint ugyanis az kétségtelenül bizonyos, hogy az európaiságunkkal egyáltalán nem ellenkező, sőt azt kiegészítő magyar azonosságtudatunk megőrzése csak és kizárólag a mi feladatunk. Ezt a feladatunkat nem veszélyezteti senki, de el sem végzi helyettünk senki. Ez a történelem előtti felelősség minket terhel, senki le nem veszi rólunk, senki át nem vállalja tőlünk. Rajtunk múlik, mennyire fogjuk fel, mennyire vesszük komolyan ezt a történelmi felelősséget, mennyire leszünk hajlandók és képesek anyanyelvünk, kultúránk, magyarságtudatunk és minden más szellemi-lelki értékeink csonkítatlan megőrzésére, sőt gyarapítására és a minket követő nemzedékeknek történő továbbadására. Ebben a felelősségteljes tevékenységünkben lehetnek segítségünkre az ilyen visszaemlékezések is, amelyeket ebben a kis kötetben olvashatunk.

Várpalota, 2005. február 24.

Dr. Huszár Pál

Pacsuné Fodor Sára

A várpalotai Kossuth utca, régén Csapó utca

*„Az én lelkem csendes utca
A téli hó már befűtta,
Rajta hunynak kicsi házak,
Benne: emlékek tanyáznak.”*

Fodor Ödön versének kezdő sorai nyomán engem is megrohan-
nak az emlékek. Gyermekkorom várpalotai utcáját járva, megállok
a Főtér közepén a Kossuth utca felé nézve, gyermekkorom elevene-
dik meg előttem, s rám köszönt a múlt. Itt laktam én is, s velem
együtt sok-sok ember.

Az emlékek saját életünkből származnak. A sok száz évvel ko-
rábbiakkal csak a könyvek lapjain találkozhatunk, vagy a ránk ma-
radt hivatalos iratokból tudhatunk. Ezeket lapozgatva és a nálam-
nál idősebb emberek visszaemlékezéseiből tudom, hogy a mai Kos-
suth utcát az 1700-as évek végén és az 1800-as években Csapó ut-
cának nevezték. Korábban csak házsámok voltak az egykori mező-
városban, mely 1858-ban városi rangot kapott, majd 1861-1870
között járási székhely volt. Azután nagyközség, majd 1951-ben Pét,
Inota, Várpalota egyesítésével ismét városi rangot kapott.

A Csapó utca

Kérdezhetnénk, miért hívták régen Csapó utcának a mai Kossuth utcát? Mert a birka gyapjának feldolgozásával foglalkozó csapók ebben az utcában laktak. A Bakonyban eredő patakocska – melynek árka a Thuri tér keleti oldalán ma is látható, aztán a vár keleti oldalánál tovább haladva, a mai műút alatt Ősi felé folyt tovább – valamikor bővizű patak volt. A mai Kossuth utca bal oldalán lévő házak kertjei a patakig értek, melyben a csapók a birka gyapját mosták, utána egy hosszú teknőbe helyezett ún. ilfával folytatódott a munka. A ma élő várpalotai emberek közül már csak néhányan emlékeznek arra, hogy az 1800-as évek elején a gyapjúfeldolgozás a legvirágzóbb iparág volt Palotán. Esetleg a ma is birkatevésztéssel foglalkozók, de ők is csak nagyapáiktól hallottak róla.

Nem csak virágzó iparág volt, de a csapók tekintélyt is szereztek szorgalmuk, hozzáértő munkájuk révén. Közülük több (szám szerint kilenc) bírása is lett a községnek, városnak az 1830–1905 közötti években. Bátor Imrétől tudom, aki 1936-ban a várpalotai község-háza adóügyi osztályán dolgozott, hogy abban az évben a Magyar családnál három darab cifraszűrt foglaltak le adóhátralék miatt. Azt is elmondta, hogy Csapó Márton nevű gazdaember az 1930-as években is bő gatyában és cifraszűrben ment a templomba vásárnapként. Szűcs Ferenc nyugdíjas gépészmérnök pedig elmondta, hogy édesapja csizmadia mester volt, és a Kossuth utcai házukat az 1930 körüli években vásárolták egy valamikori Csapó nevű mestertől. A padláson sok érdekes ismeretlen szerszámot találtak. Nem volt rá szükség, amikor a házat átépítették, ezért kidobták. Több érdekes történetet mondott el nekem Szabadi Béla, aki a Kossuth utcában lakott.

A Kossuth utca

Kérdezhetnénk, hogyan lett az egykori Csapó utcából Kossuth utca?

Az 1800-as évek végétől Magyarországon a gyáripar nagy fejlődésnek indult, főleg a nagyobb városokban. A csapó mesterség és a vele kapcsolatos iparág alapanyagait Veszprémben és Székesfehérváron működő gyárakban kerültek feldolgozásra. Ez a várpalotai kézműipar hanyatlását jelentette, természetesen a csapó foglalkozását is. Megszűntével az utca neve is megszűnt.

Az 1848-49-es szabadságharc bukása után Kossuthot itt is a nép apjának vallották, s temetésén a Várpalotai Iparos Olvasókör öt taggal képviseltette magát. A családhoz részvéttáviratot küldtek „mindnyájunk apja” elhunytá alkalmából, a kör elnöksége elrendelte, hogy a tagok meghatározott ideig gyászszalagot viseljenek. A század vége felé március 15-én nagy ünnepeket tartottak, amelyen megjelentek azok is, akik a szabadságharcban részt vettek. Ez a tradíció haláluk után is megmaradt. Különösen nagyszabásúak voltak ezek az ünnepek 1886 után, dr. Rutsek Pál községi és körorvos működésének idején.

Igaz, hogy az 1848-as szabadságharc idején a nagy csaták elkerülték Palota területét, csupán az átvonuló seregek borzolták a palotaiak életét, de lakói közül nagyon sokan vettek részt a harcban: pl. Márcsik őrmester, akinek a nevére még 1959-ben is emlékeztek az idős palotaiak. Közlegényként kezdte, s mert tudott írni-olvasni, csakhamar őrmester lett, s számos kitüntetést szerzett. A csapómesterek közül Tóth Antalra emlékeznek nagy tisztelettel leszámítottjai, aki az akkori Csapó utcából vonult be, és indult a csatába. Szabadi Béla, Tóth Antal dédunokája, meghatottan beszél róla. Nagypapjának és édesanyjának elbeszélései alapján megírta Tóth Antal élettörténetét, aki az alsóvárosi temetőben nyugszik. Évek múlva a háborúban szerzett golyó végzett vele. Petőfi Sándor öccse, István – aki 3 évig élt mészároslegény- és vőjelöltként Palotán –

1848-ban innét vonult be önként a Veszprémbe gyülekező sereghez, majd végigharcolta a szabadságharcot. Kevesen tudják, hogy ő is írt verseket. Bevonulásakor Palotán írta többek között az „Elmegyek én...” kezdetű versét, melynek első és második versszaka így szól:

*„Elmegyek én katonának, az leszek,
Vészben forog édes hazám, én megyek!
Jobb karommal édes rózsám öleltem,
Most hazámnak védelmére emelem.*

*Szerettem és szeretem a rózsámat,
De még jobban szeretem a hazámat.
Bátran néztem én a rózsám szemébe,
Még bátrabban nézek az ellenségre!”*

A „Sír a rózsám...” kezdetűt is itt írta, melynek első versszaka így szól:

*„Sír a rózsám keservesen,
Hogy én katonává lettem.
Ne sírj rózsám, ne ejts könnyet,
Hogy a jó Isten áldjon meg tégedet.”*

(Könczöl Imre: Várpalota irodalmi kistükre c. könyvében több Petőfi István költemény is található.)

Gróf Zichy Béla – Palota akkori földesurának fia – is innen vonult a haza védelmére, és halt hősi halált Drávahídvégen. Holttestét a család hazahozatta, az alsóvárosi temetőben nyugszik. A mai Városszépítő- és Védő Egyesület az ő sírjánál tartja a megemlékezéseit március 15-én. Rajtuk kívül még nagyon sok palotai ember vette komolyan az alábbi sorokat:

*„Kossuth Lajos azt üzenté,
elfogyott a regimentje.
Ha még egyszer azt üzeni
Mindnyájunknak el kell menni!
Éljen a magyar szabadság!
Éljen a haza!”*

Tehát ez indokolta, hogy az 1900-as évek elején Kossuthról utcát nevezzenek el, méghozzá a korábban Csapó utcának nevezettet, mely a Főtértől a vasútállomásig tartott. Akkor ez volt a nagyközség főutcája és egyetlen kövezett utcája. Később a 20-as, 30-as években több utcát is kövezettel láttak el.

Az 1876-tól működő szénbánya központi telepe 1903-ban a vasútállomás mellé, a Kossuth utca végének közelébe került. Így a bányamérnökök, vezető tisztségviselők a Kossuth utca végén laktak, hogy esetleges bányaszerencsétlenség esetén könnyen elérhetőek legyenek. Többek között dr. Faller Jenő bányamérnök, majd bányagazgató és neves kutató, régész is itt lakott. Számos írása között a község történetéről, a várról, a település földtani-ásványi kincseiről szólókat is találunk, továbbá az akkor 100 éves római katolikus iskola történetéről szólót is, amely szintén a Kossuth utcában volt. Az utca túlsó oldalán, a bányaközpont közelében lakott Palásti István aknagépész, Várady Jenő bányagondnok, valamint Unferdorben Imre aknász... Kissé távolabb Cs. Szabó bányász. A vasútállomáshoz közel eső házban lakott Vámos József vasúti tisztviselő.

A Faller ház, illetve lakás és a bányaközpont között volt a bányafatelepe, ahol a föld alatti bányavágatok, folyosók szakszerű feltámasztásához szükséges faoszlopokat (stompokat) méretre vágták és tárolták. A fateleppel szemben, az utca túlsó oldalán Antal József fatelepi dolgozó lakott.

Az utca jobb oldalának közepe táján egy nádfedeles házban lakott Karvaly Sándor cimbalmos, majd fia Karvaly Gyula cigányprímás és zeneszerző, akinek szerzeményei nyomtatásban is megjelen-

tek. A dalszövegeket Vörös Imre és Fodor Ödön írták. Karvaly Gyula az első világháborúban orosz fogságba került. Elmondása szerint az orosz cárnak is muzsikált, akitől egy hegedűt kapott ajándékba. Ezt az eseményt Fodor Ödönnek és Vörös Imrének is elmondta, amelyet Szabadi Béla megerősített, akinek szülei Karvalyék közelében laktak. Karvaly Gyula és Vörös Imre közös szerzői estjét az 1930-as évek közepén tartották Várpalotán.

Az utca bal oldalán, a Magyar utcával szemben élt özv. Wesztel Sámuelné, egy posztókereskedő özvegye, akinek halála után – a háború vége felé – a házat lebombázták, miképp a felső szomszéd házat és az utána következő Kramaszta-házat is. Ezeket az apró házakat a város felépíttette. Az ún. Kramaszta-ház helyén volt a rossz emlékű ÁVO épülete. Majd néhány év múlva a város bölcsődéje kapott itt helyet. Ezután pedig a Vegyesipari Szövetkezet házai épültek ide.

Ha a Főtértől a Kossuth utca felé tekintünk: az utca bal sarkán állt a római katolikus plébánia és a káplán egyszobás lakása, amelyek egy gazdasági udvart fogtak közre. Mindkét épület földszintes volt. A II. világháború alatt telitalálatot kaptak, és a benne levő iratok, anyakönyvek mind elégték a bútorokkal együtt. Kissé lejjebb, a jobb oldalon állt Palota legrégibb, az 1700-as években épült római katolikus iskolája, amely akkor még földszintes volt. 1835-ben a helyén emeletes iskola épült 2 tanteremmel és a mindenkori kántor lakásával. Az épület építésének 100. évfordulóján nagy ünnepség keretében emléktáblát helyeztek el a következő szöveggel:

*„Hősöket adtam a hazának,
Kik álltak véaszt, bajt, elnyomást.
Most dolgozom hittel, rendületlen
És várom a Magyar Feltámadást!”*

1835-ös építése óta pedig a boltíves kapu fölött állt a következő feliratos tábla:

RÓMAI KATH.
ELEMI TANODA

Épült
1835.

Fiúk, lányok együtt jártak ide 1876-ig, amikor megépült a Zárdaiskola, ahová a lányok jártak, a régi iskolába pedig a fiúk. 1928-ban vele szemben, a plébánia épülete mellett épült az egyemeletes római katolikus fiúiskola. Ettől kezdve a régi épületet „Öregiskolának”, az újat „Új iskolának” nevezték.

A két iskola nevelői közül említést érdemel Winkler Márton, aki a közéletben is nagy szerepet vállalt. Az elemi iskolai tanításon kívül a kántori teendőket is ellátta, valamint az 1893-ban létesült Iparostanonc Iskola létrehozásánál nyújtott közreműködéséért az iskola első igazgatója lett. Ezenkívül iskolai gyümölcsöskertet létesített, ahol a gyakorlatban tapasztalták a gyermekek a gyümölcsfák ápolását. Területet a Zichy uraságtól kapott. Mellékesen földmérő munkákat is végzett, és még sorolhatnám közéleti ténykedését.

Az említett Iparostanonc Iskola is a Fiúiskolában működött heti két, később három délutánon, mivel saját épülete nem volt. Ebben az iskolában tanult szobafestő inasként Nagy Gyula, akiből Egry József-díjas festőművész lett. A hajdani Zsinagógában létesült Galéria ma az ő nevét viseli.

A tanítók közül említést érdemel még Vass Gyula kántortanító, aki a felnőttek dalárdáját vezette és a közéletben is nagyon tevékeny volt. Valamint Fodor Ödön, aki számos verset írt, amelyek különböző folyóiratokban jelentek meg: szám szerint 260 verse, azonkívül több pedagógiai vonatkozású cikke. A szombat délutánonként tartott mesedélutánok miatt ma is a „Mesélő Dönci bácsi”-ként emlegetik az egykori kisdíákok. Mindkét tanító – Vass Gyula és Fodor Ödön – a felnőttek olvasóköreiben irodalmi és ismeretterjesztő előadásokat tartott. Műkedvelő előadásokat rendeztek, a színdarabok próbáit az iskola tantermeiben tartották.

Az öreg iskola épületében alakult meg 1923-ban a Várpalotai Cserkészcsapat, melyet Suha Jenő, akkori tanító szervezett. Majd áthelyezése után, az 1926-ban induló Polgári Iskolában kapott helyet.

A Kossuth utcával kapcsolatosan nem szabad kihagynunk a minden év októberében tartott szüreti mulatságokat sem. A Gazdakör és a Fuvaros kör tagjainak székhelye a főtéri Korona Szálló volt. Ott folytak az előkészületek, majd bejárták a község utcáit. Természetesen a Kossuth utcáról indult a menet. A felvonulók előtt korozott kezű gyerekek ugráltak, akik az erre járók arcát végigsimogatták. Természetesen ezért a tréfáért senki sem haragudott meg. Néha sikerült elszaladni előlük. Az igazi menet elején egy bőgatyás, zsinóros mellénybe öltözött fiatalember haladt lóháton. Mögötte többen – ugyancsak lóháton – hasonló öltözetben. A széleken haladó lovasoknál ostor volt, melyet időnként megpattogtattak. Azután a magyarruhás lányok és fiúk következtek, akik felváltva vitték a hatalmas szőlőkoszorút. Utánuk következett a meszesek feldíszített kocsija, amelyen cigánybanda muzsikált. Mögöttük tánclépésben fiatalok haladtak, majd a következő kocsin éneklő fiatalok ültek és álltak. Az utolsó kocsin feldíszített hordókból, kis poharakban bort osztogattak, kóstolásra. A menet végén ismét lóhátasok, majd mókázó gyermekek csoportja haladt. Ők már nem kormoztak, hanem fakanalakkal lábasokat veregetve ugrabugráltak. A felvonuláshoz tartoztak még a járda szélén ülő, hiszékeny embereknek néhány fillérért tenyérből vagy kártyából jósoló cigányasszonyok. A Kossuth utca után a menet a község többi utcáját is végigjárta.

A város könyvtára

Az emberi műveltség kétségtelenül az iskolában alapozódik, de fontos helyszíne a könyvtár is. Várpalotán ez szemléletesen valósult meg a helység fő utcájában, a Kossuth utcában, a két iskola és a két könyvtár létével.

Palotán már az 1800-as évektől minden iskolának volt kisebb-nagyobb tanári és ifjúsági könyvtára. Ezeken kívül egyéni könyvtárak is léteztek, melyek közül feltétlenül említést érdemel a Zichy-család könyvtára, mely a kastély emeletének középső helyiségében volt.

A két világháború közötti időben az iparosok, kereskedők, gazdakörök, fuvarosok, bányászok olvasóköreinek is volt könyvtára. Elmondhatjuk, hogy az olvasási és kulturális igények alapjait ebben az időben alapozták meg. Mindezek minimális állami támogatással, önerőből működtek. Lámpásai a kor pedagógusai voltak, a néptanítók, akik ellenszolgáltatás nélkül, fáradságot nem kímélve tették mindezt.

A második világháborúban ezeknek a könyvtáraknak a nagy része elpusztult. A megmaradt és az újonnan beszerzett könyvekből a Kossuth u. 31. szám alatti épületben létesített Városi Könyvtárat az akkori városvezetőség, melyet 1954. augusztus 20-án adtak át, és szeptember 1-vel nyitotta meg kapuit. Ezt az épületet az 1800-as évek végén Szurok János építtette, akinek eredetileg bognár mestersége volt. Az épületben három szoba-konyhás lakás volt az udvar felől. Az utcára néző, kissé nagyobb helyiségben cipőüzletet nyitott Szurok János, aki a bognárságot abbahagyta, és a cipőüzletből, valamint a lakók bérleti díjából élt szerény körülmények között feleségével. Gyermekek nem voltak.

A háborúban ez az épület is megrongálódott, a hátsó helyiségekbe költözött lakók nem fizették a lakbért. Szurok János felesége meghalt, majd néhány év múlva ő is követte. Addigra a ház egészében államosításra került. Az ötvenes évek elején a város vezetése

újjáépíttette az utca felőli helyiségeket, amelyben 1954-ben a Városi Könyvtár kapott helyet. A 32 négyzetméter, ha kissé zsúfoltan is, de megfelelt 1963-ig, amikor a felnőttkönyvtár a Kossuth u. 6. szám alatti római katolikus iskola épületének földszinti teremt foglalhatta el. A régi, 31. szám alatti épületben maradt a gyermekkönyvtár. 1964-ben az intézmény felvette Krúdy Gyula nevét. Majd 1975. március 15-e után, a felnőttkönyvtár felett megüresedett részben helyet kapott a gyermekkönyvtár is. (Megjegyzés: A Kossuth u. 31. szám alatt ma a Téka Bútorház, a Kossuth u. 6. szám alatt pedig 1986-tól a Zeneiskola található.) Ma már a város egykori főutcáján a közművelődési igények szolgálatát egyedül a Zeneiskola képviseli.

A városi könyvtár pedig rendeltetésének, hivatásának megfelelően, továbbra is megmaradt a közművelődés lámpásának, ahova bármikor bizalommal fordulhat a tudását, műveltségét gyarapítani akaró ember. Az ott dolgozók segítségével könnyen eligazodhat az érdeklődő a jelentős könyvtári állományban, adattárban, és ma már más, korszerű szolgáltatásokat is igénybe vehet.

A várpalotai Kossuth utca és lakói

Elbeszélő:

Szabadi Béla

és

Szabadi Béláné, szül. Sárközi Róza

(1892–1989)

*Ó ti öreg házak ódon falai,
Ha beszélni tudnátok,
Egészen biztos, hogy sírva fakadnátok.
Köztetek az öröm s jókedv,
Könny és szomorúság egymást
Sokszor váltogatta, míg végre
A rohanó idő mindezt eltakarta*

A várpalotai Kossuth utca a XIX. században a Csapó utca nevet viselte. Erről nóta is volt, és azok a régi várpalotai öregek, akik abban a században születtek és még a XX. század első felében éltek, ha jókedvük volt, gyakran énekelték ezt a nótát. Nem tudjuk, hogy ezeket a régi várpalotai lakosokat milyen érzelmi szálak kötötték a várpalotai Csapó utcához, hogy a nótájukban olyan hűségesen emlegették. Ennek a nótának a szerzőjét nem ismerjük, de annyit tudunk róla, hogy az ország más területein is ismerték és énekelték. Márpedig azt a nótát, aminek a szerzője ismeretlen és különböző vi-

dékeken ugyanarra a dallamra különböző szövegeket énekeltek, népdalnak kell tekinteni, mert ez a nóta a nép ajkán keletkezett. A következőképpen hangzik:

*A Csapó utcán végestelen-végig,
Minden kiskapuban virág nyílik,
Minden kiskapuban kettő - három,
Csak az enyém hervadt el a nyáron.*

Elbeszélések a várpalotai római katolikus plébániáról és egykori lakóiról

Ha a Csapó utcát a főtértől nézzük a baloldali utcasoron, az első ház a várpalotai római katolikus plébánia volt a XIX. században, sőt egészen 1945-ig. Hogy mikor épült ez a plébánia, azt nem tudjuk, mert a plébánián lévő összes iratot és anyakönyveket 1945-ben átvitték a várpalotai Zárdaiskola pincéjébe, hogy a légitámadások el ne pusztítsák őket.

Az ostrom után a civil lakosság ezeket az iratokat és az anyakönyveket fölhordta a pincéből, és a Zárdaiskola udvarán elégette. Azt tudjuk, hogy kik voltak a várpalotai római katolikus plébánosok, de azt nem tudjuk, hogy ki volt a várpalotai Kossuth utcai római katolikus plébánia első lakója.

Ez a római katolikus plébánia úgy volt megépítve, hogy istálló és gazdasági udvar is tartozott hozzá, ahol a pap gazdálkodott is, mert a XIX. században, sőt még a XX. században Dr. Fatér Istvánnak is volt tehene. A Dr. Fatér István után következő papoknak már nem voltak állataik. A XIX. században a papoknak lovaik is voltak, nemcsak Várpalotán, hanem az egész országban, és a papok lóháton jártak az őhözjuk tartozó településekre istentiszteleteket tar-

tani és a betegeknek a szentségeket kiszolgáltatni. Gyóntatni a betegeket, megáldoztatni, a haldoklóknak az utolsó kenetet föladni. Így hát indokolt volt a plébániákon a lórtartás. A várpalotai Római Katolikus Plébánián az egykori Csapó utcában, ami jelenleg a Kossuth utca nevet viseli, a következő plébánosok teljesítettek egyházi szolgálatot:

Balcsek József ferences atya, 1738–1746.

Karacsics Benjamin, ferences atya, 1746–1747.

Horváth Mátyás, 1747–1749.

Gitzei István, 1749–1766.

Novák Pál, 1766–1776.

Hajas István jezsuita 1776–1797. (Az ő idejében épült a várpalotai római katolikus templom.)

Kovács Antal, 1797–1832. (15 830 korona alapítvánnyal hozta létre Kovács Antal és Rozália a szegényházat.)

Asztaller Károly, 1832–1874.

Steiner Ádám, 1874–1894.

Domján Károly, 1894–1914. (Ő alapította a Katolikus Kört, a Rózsafüzér Társulatot, a templom színes ablakokat kapott az ő idejében, ezek a második világháború alatt megsemmisültek)

Egri Jenő adminisztrátor, 1914. július 1-jétől 24-ig.

Kőszegi Antal adminisztrátor, 1914–1915.

Dr. Fatér István, 1915–1938.

Gergyessi Ferenc adminisztrátor, 1938–1939.

Dr. Steixner Antal, 1939–1945-ig lakott a várpalotai Kossuth utcai római katolikus plébániában, mert a plébánia 1945-ben, a harcokban elpusztult.

Dr. Steixner Antal kerületi esperes plébános 1904 november 10-én született, Steixner Pál és Scheller Mária gyermekeként Szentjakabfalván. Elemi iskolát Szentjakabfalván végzett. Polgári iskolát Balatonfüreden. Érettségizett a Veszprémi Kegyes Tanító Rendi Kiszemináriumában. Papi tanulmányait a bécsi Pázmáneumban vé-

gezte. Pappá szentelte 1926. január 18-án a bécsi Stephans-dómban Piffel József bíboros hercegérsek. 1939. március 26-án érkezett Várpalotára, május 1-jétől kerületi esperesplébános lett. 1952. július 6-án éjjel letartóztatták és internálták.

A várpalotai római katolikus plébánián – az egykori Csapó utcában – a következő káplánok teljesítettek egyházi szolgálatot:

Kristál János, 1769.
Kemény István, 1769–1770.
Szerecz István 1771.
Horváth István, 1771–1776.
Lente Mihály, 1780–1784.
Hajnovits Pál, 1784–1790.
Kovács Antal, 1790–1794.
Endrödi József, 1795–1799.
Szalay Ferenc, 1800–1803.
Palaszki Pál, 1803–1804.
Horváth Mihály, 1804–1809.
Fekete Mihály, 1809–1813.
Antaller Károly, 1813–1820.
Hujner János, 1820–1830.
Korponai Ferenc, 1830–1833.
Kepl Ferenc, 1833–1834.
Talián Lázár, 1834–1835.
Szlaka Sándor, 1835–1837.
Szilvássi Eduárd, 1837–1842.
Haberreiter Márton, 1842–1851.
Vanke Vilmos, 1851–1854.
Barbarits István, 1855–1856.
Ernhoffer József, 1857–1858.
Kiss Gábrriel, 1858.
Borka János, 1858–1864.

Polzer Antal, 1864–1868.
Körmendi József, 1868–1873.
Steiner Ádám, 1873–1874.
Szelmajer Jenő, 1874–1880.
Szanyi Ferenc, 1880–1882.
Boronkai Gábor 1882–1885.
Gergely János, 1885–1886.
Viniss Fülöp, 1886–1892.
Domján Károly, 1892–1894.
Lendvai Béla, 1895–1901.
Antal Lajos, 1901–1908.
Torma József, 1908–1911.
Kiss György, 1911–1911.
Egri Jenő 1912–1914.
Köszeghy Antal 1914.
Németh Károly 1915–1916.
Gazdagh Ferenc, 1916–1919.
Véber József, 1920–1921.
Ledniczki Lajos, 1921–1923.
Szabó Lajos, 1923–1925.
Sajgó Rezső, 1925–1927.
Mozner László, 1927–1927.
Dusbaba Jenő, 1928–1928.
Varga Béla, 1928–1929.
Tollár István, 1929–1930.
Baráth Imre, 1931–1931.
Bittmann Antal, 1931–1931.
Hevessi Lajos, 1931–1931.
Horváth István, 1931–1935.
Benke Lajos, 1935.
Gergyesi Ferenc, 1937–1938.
Parragh Béla, 1938–1939.
Baán Jenő, 1939–1940.

Fürstein Jenő, 1940.
Haller István, 1941.
Vörös László, 1941.
Polgár György, 1942.
Ádám Árpád, 1942.
Zsédely Antal, 1944–1945.
Kovács Ferenc 1945.
Szabó Bakos Szilárd 1947.

1945 után már nem lakott senki sem a várpalotai Kossuth utcai római katolikus plébánián, mert a harcokban elpusztult. Helyén jelenleg emeletes házak állnak, amelyek megszentelt földre épültek, mert senki sem tudná megmondani azt, hogy az elmúlt századokban mennyi szenteltvíz hullott arra a területre, amíg ezen a területen a római katolikus plébánia állt.

Elbeszélés arról az épületről, amely jelenleg a Zeneiskola a Kossuth utcában

Római katolikus iskolának épült 1928-ban a várpalotai római katolikus plébánia területére, mert a plébánia területe akkora volt, hogy még ez az iskola is elfért rajta. Az iskolát várpalotai iparosok építették: Deák József kőművesmester, Ruzicska János kőművesmester, Pilcsik István kőművesmester, Rédlí József kőművesmester. Az ácsmunkákat is várpalotai iparosok végezték: Harn Lajos ácsmester és Ruzicska Simon ácsmester.

Amikor ez az iskola épült, akkor dr. Fatér István volt Várpalotán a római katolikus plébános. Amikor elkészült, akkor ő lett az iskola igazgatója is.

Az iskola a várpalotai katolikus hívek adományából épült, de nem sokáig használhatta a várpalotai Római Katolikus Egyház,

mert a második világháború után, amikor az iskolákat államosították, ez az iskola is állami tulajdonba került. Tantermeinek a faláról levették a feszületeket, amelyek a keresztre feszített Jézust ábrázolták, amelyhez minden tanítás kezdete előtt elmondták az imáikat a vallásos szellemben nevelt, katolikus tanulók. Elmondták az imáikat a tanítás befejezése után is. Majd bekövetkezett az istenellenes világ a tantermek megszentelt falai között.

A hitoktatók nem taníthattak többé hittant az iskolában. Csak az tanulhatott hittant, akinek a szülei a római katolikus templomba elküldték a gyerekeiket hittanóra. Az egyház beszorult a templom falai közé. A szép reményekkel indult iskolából könyvtár lett, később pedig zeneiskola.

**Szabadi Béla élménybeszámolója
arról a három és fél iskolai tanévről,
amit ennek az iskolának
a megszentelt falai között töltött egykori pedagógusaival**

*Gyermek vagyok
Gyermek lettem, újra
Ott járok az iskolába újra
Futkosok az iskola udvarán
De ez csak egy röpke gondolat csupán.*

A várpalotai iskolák az 1936–40-es tanévekben a székesfehérvári tankerülethez tartoztak, így a várpalotai római katolikus iskolák is. A tankerület főigazgatója Dr. Balassa Brunó volt.

Wayán Károly igazgató, tanulmányi felügyelő a következőket írta abban az időben róla: „Tisztelni az érdemet: kötelesség – s ezt a tiszteletet kimutatni jólesik a szívnek”.

Kölcsey klasszikus szavait idézem, amidőn a legmélyebb hála hangján búcsút mondunk dr. Balassa Brunónak, a székesfehérvári

tankerület első királyi főigazgatójának miniszteri osztályfőnökké történt kinevezése alkalmával. Tisztelettel emlékezünk meg a fiatal, tetterős, nyílt tekintetű és nyílt szívű férfi hitet és bizalmat kel­ tő, nemes egyéniségéről. Tisztelettel és csodálattal tekintünk fel a nagy tudású professzor hatalmas alkotó és szervező tehetségére, a jószágos megértő pedagógusra, s szeretettel gondolunk jóindulatú, bölcs vezetőnkre és irányítóinkra. Egy új művelődési korszak hajna­ lán került a fehérvári tankerület élére. Cselekvő lelkületű férfiak­ nak kellett átadni a küzdőteret, akik tudásukkal és munkásságuk­ kal cselekvésre ösztönzik a nemzet nevelőit.

Dr. Balassa Brunó telítve volt az új feladatok elé induló küzdő lény életörömével. Lelki üdeségével, a nemes munkába vetett bizal­ mával munkakedvet tudott önteni a tanári és tanítói rend lelkébe.

Rövid 4 évi főigazgatói működésének három kimagasló esemé­ nye hirdeti ma is bámulatos építőmunkájának igazi nagyságát.

1938-ban, Szent István évében rendezte a Fehérvári Iskolahe­ tet, hogy „a keresztény magyar kultúrának legősibb bölcsőjében, a magyar nemzetnevelés legősibb forrásánál a magyar pedagógusok és a magyar ifjúság lelke a legmélyebben, a legértékesebben megter­ mékenyülhessen.”

Az iskolahét keretén belül megrendezte a Tanügyi Kiállítást, amelynek gazdag és tanulságos anyaga a tanulóifjúság tanulmányi, valláserkölcsi, hazafias, egészségügyi és szociális viszonyait, a taná­ rok és tanítók munkásságát, társadalmi helyzetét és anyagi viszonyait szemléltette. „A Mai Magyar Élet” címen 1939 nyarán meg­ szervezett tanfolyamon, a magyar tudományos világ legkiválóbb képviselői magas színvonalú előadások keretében tanulságos képet mutattak be a mai magyarság életéből az összesereglett 650 peda­ gógusnak, hogy megismerjék a jelent és ennek alapján egy boldo­ gabb magyar jövő építésén munkálkodjanak.

A távozó tankerületi királyi főigazgató, akiben a szellem és a tu­ dás lángelméje egyesült a cselekvés és az alkotás erejével, példás munkaszeretetével tanári hivatásunk örök eszményképe marad.

Szabadi Béla, mint első osztályos kisdíák

1932. szeptemberében iratkoztam be az iskolába. Félév után megbetegedtem, és kimaradtam. Az első tanítóm Horváthné Roskovetz Margit volt. 1933-ban újból beiratkoztam az iskolába, tanítóm Fodor Ödön igazgató tanító úr lett.

Fodor Ödön igazgató, tanító

Fodor Ödön 1895. április 17-én született Budapesten. Esztergomban nevelkedett. Tanítóképesítő oklevelet szerzett, de 1916-ban a frontra vezényelték, ahonnan nem egészen egy év múlva 50 százalékos rokkantan tért haza. 1923-ban Várpalotára a katolikus iskolához került tanítónak és kántor-helyettesnek. Amikor 1928-ban elkészült a Kossuth utcai Római Katolikus Iskola, akkor ott kapott tanítói szolgálati lakást. A szolgálati lakása a fölött a tanterem fölött volt, amelyikben tanított. A teremben két padosor volt. Amikor első osztályos voltam, a Kossuth utca felőli oldalon az első osztályos tanulók voltak, a másik oldalon pedig a másodikos tanulók. Egy tanteremben két osztályt tanított. Abban az időben a tanulóknak tanítójukat tanító úrnak kellett szólítani. Egyrészt a tanerő hiányában, másrészt a tantermek hiányában kellett egy tanítónak két osztályt tanítani. A padosorok előtt 3 méterre volt a katedra, amin a tanító asztala volt. Ez előtt volt a harmónium, amit énekórán használt a tanító. Az osztály jobb oldali falán azoknak az aradi vértanúknak a képe volt, akiket golyó általi halálra ítélték, a kép a kivégzést mutatta be.

A tanterem bal oldalán, három lábon állt a tábla. Ide írta föl krétával a tanító úr az ábécé betűit és a számokat, amiket tanulunk. A katedrával egyvonalban volt a lemezből készült kályha a tanterem jobb oldalán, a sarokban. Ez fűtötte a tantermet, ami azonban sohasem volt túlságosan meleg.

Nyers szenet adott a várpalotai bánya az iskolának a fűtéshez, de fát azt nem. A fűtési szezonban minden tanulónak kellett egy darab fát vinni a hóna alatt, amikor iskolába ment. Ez a tanterem fűtéséhez szükséges volt. Voltak olyan szegény gyerekek, akik nem tudtak fát hozni.

A tanítás reggel nyolc órakor kezdődött, és 11 óráig tartott, délután 2 órakor folytatódott, és 4 óráig tartott. Reggel nyolc órakor a tanítás imával kezdődött, és utána a fűtési szezonban azt mondta a tanító úr: Álljon föl, aki nem hozott fát. Senki nem merte volna megtenni azt, hogy hazudjon és nem az igazságot mondta volna. Aki valamilyen okból nem hozott fát, annak a következő nap 2 darab fát kellett hozni, hogy pótolja a tartozását.

Az osztályunkban a legszegényebb gyerek a Cakolai volt. Ő az iskolával szemben a Madarász-házban lakott, nagycsaládos szülőknek a gyermeke volt. A tanító úr néha ebédet is szokott adni neki. A Cakolainak a dolga volt, hogy délután a tanítás után 4 órakor a megmaradt fát fölvigye az emeletre a tanító úr lakására, az ölében. Természetesen könnyen fölvitte a megmaradt fát, nem kellett neki kettőt fordulni. Ezzel a kis megmaradt fával tüzelt a tanító úr télen a fűtési szezonban. Szenet az iskola szénéből annyit használhatott, amennyi szükséges volt. Panaszkodott is mindig a tanító úr, hogy milyen szegényesen él a családja. Tanítás után, mind délelőtt, mind délután imádkoztunk, úgy mentünk haza.

Hazafelé menet mindig megvolt a vigyázó, akinek mindennap meg kellett mondani a tanító úrnak, hogy ki volt rossz, és az fenyítést kapott. Az utcán kettes sorban mentünk a járdán, és amikor felnőtellel találkoztunk, akkor hangosan köszönni kellett és azt kellett mondani, hogy: Dicsértessék a Jézus Krisztus.

A tanítás kezdete előtt, amikor még nem jött be a tanító úr a tanterembe, a hetesnek kellett vigyázni a rendre az osztályban. Minden héten más volt a hetes, a hetes a padsorok előtt állt és onnan figyelte az osztály tanulóit, és aki rossz volt, azt megmondta a tanító úrnak, és az fenyítést kapott. Mielőtt a tanítás megkezdő-

dött, egészen addig, amíg a tanító úr be nem jött a tanterembe, az egyszeregyet kellett hangosan, kórusban mondani az összes tanulóknak egyszerre. A hittanóra előtt kórusban kellett mondani az összes tanulóknak a következőket hangosan:

„Dr. Serédi Jusztinján hercegprímás őméltósága, Dr. Rótt Nándor megyéspüspök őméltósága.”

Ezt addig kellett ismételni, amíg a nagyságos Dr. Fatér István hitoktató plébános úr be nem jött a tanterembe hittanórát tartani.

Az úri Magyarországon Dr. Fatér Istvánnak a nagyságos megszólítás járt. A hercegprímásnak és a püspököknek a méltóságos megszólítás járt, mert ők a Főrendi Ház tagjai voltak. A tanítóknak a tekintetes megszólítás járt. Főméltóságú úr egész Magyarországon egy volt, Vitéz Nagybányai Horthy Miklós, Magyarország kormányzója. Dr. Fatér István nagyságos úr három és fél évig volt a hitoktatóm abban az iskolában, amelyik jelenleg zeneiskola. Mindig jó érzéssel gondolok rá, mert áldott jó ember volt.

Első osztályos koromban a Fodor tanító úr produkciókat is tanított a tanítványjaival. Ha osztálylátogató jött, ezeket a produkciókat bemutattuk. Ilyen produkció volt a következő: Fölálltunk és elkezdtük mondani a következőket: Házasodni szeretne a szomszéd Gyurka, eredj hozzá feleségül palacsinta, mert a Gyurka sült-főve úgy szereti, majd megeszi azt a csinos tulipiros palacsintát. Az osztálylátogató ilyenkor 10-20 filléretet osztogatott a tanulóknak. Nagy pénz volt ez abban az időben, mert 10 fillérért már lehetett 10 deka cukrot venni.

Fodor tanító úr téli időben fölvette a görbe orrú korcsolyát, és velünk együtt korcsolyázott az iskola jeges udvarán. Nyáron pedig golyózni szokott velünk az iskola udvarán. Téli időben meseórákat tartott délután a tanítás után a tantermében. Ezekre a meseórákra mindenki eljöhett, nem csak az ő tanítványai, de egy darab fát, azt kellett mindenkinek hozni, aki a meseórán ott akart lenni. Olyanok is eljöttek a meseórára, akik már nem számítottak gyerekeknek, de szívesen hallgatták a tanító úr meséit. Szavalókórust is ala-

pított tanítványaival. Amiket tanultunk, azokat előadtuk az iskolát látogatóknak.

Elbeszélés a várpalotai Kossuth utcának arról az épületéről, amelynek öregiskola volt a neve

Az első iskolaház, ami egytantermes iskola volt, 1730 körül épült a mai Kossuth utcában. Ennek a helyére épült 1835-ben három tanteremmel és kántorlakással az az iskola, aminek Várpalotán öregiskola volt a neve. Az iskola alatt pince volt, ahol a tüzelőt tartották. Az udvaron pottyantós WC, amit abban az időben klozetnek neveztek. A kántorlakás a földszinten volt, a tanterem pedig az emeleten. Az iskola száz éves fennállását 1935-ben ünnepelték, és a kapun belül a kocsibehajtó falára egy márványtáblát helyeztek el, ezen a következő felirat volt olvasható:

*„Hősöket adtam a hazának, kik álltak vérszt, bajt, elnyomást.
Mi pedig dolgozunk rendületlenül és várjuk
a magyar feltámadást.”*

Ezt a márványtáblát a második világháború bukása után eltávolították, mert nem felelt meg a második világháború utáni politikai irányzatoknak.

Ebben az iskolában a következő kántortanítók laktak:

1779-ben Guzsaly István.

1803–1848-ig Schill Antal (14 élő gyermeke volt).

1849–1859-ig Proszk János.

1860–1872-ig Siedemann Ferenc.

Vimmer Károly.

Péter József.

1883–1912-ig Winkler Márton (12 élő gyermeke volt), ő szervezte meg a Bányászskört, és a Temetkezési Egyletet.

Mundy Lajos, aki 1915-ben az orosz fronton hősi halált halt.

1919–1940-ig Vass Gyula, ő szervezte meg az iparos dalárdát.

1940-től Döbrönte Gyula, akit 1945. március 15-én tartott hazafias beszédéért letartóztattak, 6 év fegyházra ítélték. Az ítéletet megsemmisítették, mert a bíró testületnek két büntetett előéletű tagja volt.

1947–1952-ig Neumann Ede, akit 1952-évből családjával együtt internálták hazafias magatartásáért.

Horváth Géza nem ebben az iskolában lakott, de ebben az iskolában tanított 1928–1945-ig, 1945-ben hősi halált halt. Horváth Géza szervezte meg a várpalotai 483-as számú Kinizsi cserkész-apród csapatot, aminek a parancsnoka is volt. Ez a cserkész-apród csapat a következő ünnepeken szokott kivonulni cserkészruhában: Úrnapi körmenetkor, hősök napi megemlékezéseken a temetőben, frontharcos temetéseken és még más nemzeti ünnepeken.

Horváth Géza a várpalotai tanonciskola igazgatója is volt. Ő rendezte meg 1943-ban az ipari tanulók iskolai oktatásának 50 éves fennállásának az ünnepségét. Az iparos tanulók és iparos mesterek a munkáikkal részt vehettek azon a kiállításon, amit ez alkalommal rendezett. A kiállítás az öregiskolának abban a tantermében volt, amelyikben Horváth Géza tanította a 3. és 4. osztályt. Mert Horváth Géza is két osztályt tanított egy tanteremben.

Elbeszélés a Várpalotai Legény Egyletről

Az öregiskolában volt egy terem, ez a terem a Legény Egylet terme volt. Tagjaiból alapította meg Horváth Géza az öregcserkészek 295-ös számú cserkészcsapatát. A cserkészcsapatban nem minden Legény Egyleti tag volt benne. A Legény Egylettel Horváth Géza és a római katolikus káplán foglalkozott. A 295-ös számú cserkészcsapatból Horváth Géza egy vonószzenekart is létrehozott, amivel egyedül ő foglalkozott, és megtanította a zenekart kottáról játszani. Ez a

zenekar cserkészruhában szokott muzsikálni a várpalotaiaknak a rendezvényeken Horváth Géza karnagy vezetésével.

Vass Gyula római katolikus kántortanító az öregiskolában lakott és az 5. és a 6. osztályt tanította, ő szervezte meg a várpalotai dalárdát.

Megemlékezés a Kossuth utcai római katolikus iskolák egykori pedagógusairól

**(A pedagógus az pedagógus marad a temetőben,
a hantok alatt is)**

1995. október havának 17. napján felébredt bennünk a lelkiismeret szava, és arra kötelezett bennünket, hogy megemlékezzünk mi egykori tanítványok azokról a pedagógusokról, akik életük pályájául a nevelést választották. Felkészítettek bennünket az életre, azután az iskolánk megszentelt falai közül kikerülve átadtak bennünket a legnehezebb iskolának, az életnek. Fél évszázados történelmi távlatból néztünk vissza az egykori tanítóinkra: Fodor Ödön születésének 100. évfordulójára, Roskovetz Margit születésének 100. évfordulójára, Vass Gyula születésének 101. évfordulójára, és Wayán Károly születésének 110. évfordulójára, halálának pedig 50 éves évfordulójára.

Vallásosak voltak, és felkészültek az e világból való távozásra abban a reményben, ha majd egyszer a földi sátoruk összedől, akkor sem maradnak hajlék nélkül, mert a mennyei atyai ház befogadja őket, mint ahogy az atyai házhoz megtérő tékozló fiút is befogadta. Munkájuk gyümölcsét az utánuk következő nemzedék élvezte. A pedagógusaink között volt, aki az első világháború poklait is megjárta és rokkantan tért haza a háborúból. Vért-verejtéket és a trianoni békeparancs után pedig színmagyar lelkéből fakadó könnyeit adta a magyar hazának. Eszes, jellemes emberek voltak és

megérdemlik, hogy hálás szívvel emlékezzünk meg róluk, mi egykori tanítványok, még akkor is, ha tudjuk, hogy hibáik is voltak.

Ha Fodor Ödön, egykori tanítóm sírjánál megállok, magam előtt látom elvonulni azokat az iskolai éveket, amiket együtt töltötünk, és kórusban mondatta az egész osztállyal: „Bor, sör, pálinka, gonosz ital, aki issza korán meghal, télen fagyaszt, nyáron fonnyaszt, okos ember nem issza azt.”

Ha arra gondolok, hogy az iskolánk falai közül kikerülve hány osztálytársam rázta le magáról a tantermek porát, és vele együtt elfelejtette mindezt, és az alkohol foglyai lettek, amelyből csak a korai haláluk tudta kiszabadítani őket. Akkor látom igazán, hogy Fodor Ödön szavai mennyire igazak voltak. Az egykori pedagógusaink lelkében a szabadság és elnyomás egymást üldözte, mert nem taníthatták mindig azt, amit szerettek volna tanítani.

A pedagógusok áldásos munkájának a gyümölcse a tanítványaik életében mutatkozott meg, akik munkájukkal bebizonyították azt, hogy szerény lehetőségek mellett is lehet figyelemre méltó eredményt elérni.

Elbeszélések a Kossuth utca egykori lakóiról és házairól

Elbeszélés a Lengyel pék házáról és annak lakóiról a Kossuth utcában

A mai Zeneiskola után, a 8-as főút irányában lévő ház a XIX. században és a XX. század elején egy Dejcs nevű lófogatos fuvarozóé volt. Ez négyszemélyes fiákeros lófogatokkal vitte az embereket, ahova kérték. Később, a XX. század elején Lengyel Kálmán pékmester tulajdona lett a ház, aki itt pékséget létesített. A Magyar Királyi Honvédségnek készített kenyeret, a katonaság részére, és péküzletet nyitott, ahol péksüteményt és kenyeret árusított. Lengyel Kálmán pékmester a házat, pékségét és az üzletét az 1940-es évek első felében eladta Sleszkó Lajos pékmesternek, aki egészen az államosításokig volt ennek a háznak a tulajdonosa. Ez a ház akkora ház volt, hogy lakók is voltak benne. Ebben a házban volt Takács Károly órás és ékszerész üzlete, Selmecki Ferenc fodrász üzlete, Kégli Jenő cipésmester műhelye, Finta Mihály lakatosmester műhelye, Somogyi János motorszerelő műhelye, és Marton Lajosné használtruha-kereskedő üzlete. Az újjáépítés idején a második világháború után ezt a házat lebontották és a helyére a jelenlegi emeletes házakat építették.

Elbeszélés a Bölcs család házáról és annak lakóiról

Ha a Kossuth utcát a 8-as számú főútról a vasút felé nézzük, baloldalt az első sarokház a Bölcs-ház volt. Ez a XIX. században és a XX. század első három évtizedében kocsmá volt.

Bölcs néni, a kocsmárosné középtermetű asszony volt, az arcán, az orra mellett egy babszem nagyságú eper alakú anyajegy volt. Kis lencsésű, ellipszis alakú szemüvege állandóan a szemén volt. Amit abban az időben ókulanak neveztek a régi öregek. Bokáig érő szoknyát hordott. Szeretett beszélgetni, közben egyszer csak belenyúlt a hosszú szoknyája zsebébe és elővett egy decis nagyságú fehér üveget, amiben rum volt, aztán ivott egy kicsit belőle, vigyázva arra, hogy meg ne ártson, és azt mondta: Lássátok ez a papramorgó.

Ebben a házban született Bölc László, az első világháború egykori harcosa, aki 1945 előtt Várpalota nagyközség jó nevű pénztárosa volt. A második világháború után, amikor nagy volt a gyűlölet az egykori vezetők ellen, még akkor is, ha semmi bűnt nem tudtak rábizonyítani, Bölc László is csak a bányában kapott munkát. Amikor a néphangulat lecsillapodott, Bölc László a raktárüzemnél kapott irodai beosztást. Ez a ház jelenleg Marton József tulajdona.

Elbeszélés a Rótfiser család házáról és annak lakóiról

A Bölc-ház után, a vasút irányában, a Rótfiser család háza következett. A Rótfiser család jómódú hentes és mészáros család volt a XIX. században és a XX. század első negyedében. Később ebben a házban is lakók laktak. Ennek a háznak négy nagy tükörlakka nézett a Kossuth utcára. A Rótfiser családnak egy méter magas, fehér, hosszúszerű bernáthegyi kutyája volt, ez vigyázott a házra. Ebben a házban, mint lakó, egy Kiss nevű kötélkészítő kisiparos lakott, aki kenderből köteleket készített, és ezt árusította. Ebben a házban lakott 1945 előtt és 1945 után pár évig Kégli Ferenc, Várpalota Nagyközség jó nevű jegyzője, akit osztályidegennek nyilvánítottak, és 1950 után családjával együtt internáltak. Az 1950-es években Tímár Károly tulajdona lett a ház. A Tímár család kihalása után, a Várpalotai Kisipari Szövetkezet tulajdonába került.

Elbeszélés a Hangóci család házáról és annak lakóiról

A Rótfiser család háza után, a vasút irányában, a Hangóci család háza következett. A Hangóci család tagjait uraknak tekintették Várpalotán a XIX. században, mert ügyvédek, bírók és váltóügyvédek voltak. Viszonylag keveset tudunk róluk, de annyit tudunk, hogy a Kossuth utcában laktak, és Várpalotán haltak meg, és az alsóvárosi római katolikus temetőben lettek eltemetve. Azt is tudjuk róluk, hogy mélyen vallásosak voltak, mert azt a házat, ami a Római Katolikus Egyház jelenlegi közösségi háza mellett van, azt a Hangóci család építtette, és amikor elkészült, akkor a várpalotai Római Katolikus Egyháznak ajándékozta.

A Hangóciak kihalása után a házban egy nyugdíjas, Kramaszta nevű vasúti tiszt lakott, akinek a fia itt órás és ékszerész üzletet nyitott. Az 1930-as években ennek a háznak a lakói gyakran váltogatták egymást. A második világháború bukása után a Libentritt család tulajdonába került a ház, itt kocsmát, hentes- és mészárosüzletet létesített a család.

Az államosítások idején ezt a házat is államosították, és Államvédelmi Laktanyának rendezték be. Az Államvédelmi Hatóság megszűnése után egy időn át bölcsőde volt. Utána pedig a Kisipari Termelő Szövetkezet tulajdonába került, és ő létesített itt különböző műhelyeket.

Elbeszélés a Bruszt család házáról és annak lakóiról

A Hangóci család háza után a vasút irányában a Bruszt család háza következett. Ez a ház a XIX. századtól egészen a zsidóság elhurcolásáig Bruszt Manó utódainak a tulajdona volt. Bruszt Manó

az első világháborúban valamelyik fronton úgy megfázott, hogy belehalt. Vegyeskereskedő volt, a kereskedést felesége és gyerekei folytatták egészen addig, amíg mint zsidókat, el nem hurcolták őket. Bruszt Manó leánya ruhák tisztításával foglalkozott.

Elhurcolásuk után vitéz Boros Árpád nyitott itt vegyeskereskedést a fiának, akinek a lábát a fronton ellőtték és hadirokkant volt. Vitéz Boros Árpád Várpalota ostroma alatt, mint vitéz, Várpalota városparancsnoka volt. Ezért felelősségre is vonták a háború után.

Elbeszélés a várpalotai Kossuth utca egykori lakosáról, Veszel Náthánnéról, akinek a háza helyén jelenleg a 14-es számú ház áll

Veszel Náthánné izraelita volt. A XIX. század 3. negyedében született és a XX. század 2. negyedében halt meg, a várpalotai izraelita temetőben van eltemetve. Szűr-, posztó- és pokróckereskedő volt. A házát a halála után 1945-ben földig lebombázták. A lebombázott ház a második világháború után az elhagyott javak kormánybiztosának a hatáskörébe került, mivel a törvényes örökösei zsidók voltak, akiket a zsidóüldözés idején elhurcoltak.

Veszel Náthánnénak egy leánya volt, akit egy bécsi orvosprofesszor vett feleségül, akinek Bécsben magánkórháza volt. Amikor a német csapatok bevonultak Ausztriába, Veszel Náthánné vejének a családjával együtt el kellett hagyni Ausztriát, mivel zsidók voltak, pedig a professzor Hitlerrel együtt járt iskolába, és kérte Hitlert, hogy hadd maradjon. Hitler azt mondta: Nem engedheti meg, mert nem tehet kivételt. Így azután Amerikába mentek ki, az egész családdal együtt. Mindenüket otthagyták Bécsben, kivéve egy szobabútort, amit kiszállítottak Amerikába.

Feltétlenül figyelmet érdemel, hogy milyen szobabútor lehetett az, amit abban az időben érdemes volt kiszállítani Amerikában. A

két leányuknak a hozománya egy svájci bankban volt elhelyezve, tehát biztos, hogy sok pénzük lehetett. Amikor az orvosprofesszor letette a nyelvvizsgát, rendelőt nyitott Amerikában. Az újságok pedig nagy Hitler-ellenes propagandába kezdtek a két leánnyal kapcsolatban, mégpedig olyan címmel, hogy Hitler két bécsi szépséget űzött ki Bécsből Amerikába. Veszel Náthánné halála után a Szabadi családnak megszakadt a kapcsolata az Amerikába került családtagokkal. Veszel Náthánné gazdag asszony volt, ennek ellenére mindennap a Szabadiéktól vitte el a Friss Újságot kiolvasni, mert újságért nem adott ki pénzt.

Elbeszélés a várpalotai Kossuth utca 32-es számú házról és lakójáról

A Kossuth utca 32-es számú házban született, élt és halt meg Tóth Antal, az 1848-49-es szabadságharc egykori harcosa. Tóth Antal a XIX. század első negyedében született Várpalotán a Csapó utcában, a 202-es számú házban, mely ma a 32-es számot viseli. Nemesi család sarja volt. Tóth Antal az Isten és a haza iránt érzett szeretetet a várpalotai római katolikus tanoda és a várpalotai római katolikus templom megszentelt falai közt szívta magába. Miután kitanulta a csapó mesterséget, az akkori ipar törvényei szerint vándorolni ment, mert csak úgy lehetett mester a mesterlegényből, ha legalább három évig vándorolt és több mesternél szerzett tapasztalatot a maga mesterségében.

A vándorlás után letehetette a mestervizsgát, ami abból állt, hogy egy remekmű vizsgamunkát kellett a mesterlegénynek készíteni, és azt az idősebb iparosokból álló bizottság elbírálta. Ha a remekbe készült munka megfelelt, akkor a mesterlegényből remekes mester lett. Hát ezt kellett végigcsinálnia Tóth Antalnak is ahhoz, hogy remekes csapómester lehessen. Katonaéveit a császári hadseregben

töltötte. A rendfokozata a szájhagyományok szerint altiszt volt. Csak a szájhagyományokra lehet hivatkoznunk, mert a történelmi megpróbáltatások alatt az iratok elvesztek a leszármazottainál, hiszen két világháború távlatából nézünk vissza Tóth Antalra. Még az anyakönyvek is elégtek Várpalotán a második világháború alatt. Így Tóth Antalról csak azok a szájhagyományok maradtak meg, amit a családon belül a hozzátartozók elmondtak egymásnak. Tóth Antalt a szabadságharc bukása után büntetőszázadba helyezték, mivel részt vett a szabadságharcban, és bevetették a szolferinói és königräzti csatában. Még más csatákban is részt vett, amiket már a hozzátartozó leszármazottak is elfelejtettek. 1848-ban Kossuth katonája volt, közelharcban is részt vett.

Tóth Antal a magyar szabadságért vívott harcban nemcsak szúrta sebet kapott, ami azt bizonyítja, hogy közelharcban is részt vett, hanem az ágyékába egy puskalőszer lövedéke fúródott a csontba, amit az akkori orvosok nem tudtak kivenni. Mivel gazdag ember volt, megtehetette azt, hogy Bécsből egy tudós orvost hozatott Várpalotára, akivel megvizsgáltatta magát. Az orvos megmondta a hozzátartozóinak, hogy nincs segítség. Addig fog élni Tóth Antal, ameddig az utolsó velő is ki nem folyik abból a csontból, amibe a puskalőszer lövedéke belefúródott. Ez így is történt.

A várpalotai római katolikus alsóvárosi temetőben lett eltemetve. Az ő sírjába lett eltemetve később Antal nevű fia és Etel nevű unokája is.

Várpalota az ostrom után romokban hevert, mert itt volt az utolsó frontáttörés. Ilyen világban mindenkinek magának kellett a temetést megrendezni. Kimentünk a temetőbe azért, és elkezdtük ásni Tóth Antalnak, Kossuth egykori hőségének a várpalotai temetőben lévő sírját. A sírből egyszer csak előkerültek a hős csontjai, amit azután szépen a sírgödör egyik sarkába ástott gödörbe helyeztünk, azután érzékeny búcsút vettünk tőle és betemetjük. Azután leeresztettük a sírgödörbe Antal nevű fiát, egy házilag készített korporsóban, amit abban az időben magunk készítettünk a lebombá-

zott házunk romjai alól összeszedett deszkadarabokból. Ki tudná megmondani azt, hogy a magyar hazának ezer esztendőn keresztül hány névtelen hőse volt?

Tóth Antalnak a Teréz nevű leányát Szabad István Várpalota, Magyarai utca 136. szám alatti lakos, remekes csizmadiamester vette feleségül. Ebből a házasságból született Szabad Etel, Szabadi Béla, és Szabadi Károly. Szabadi Béla és öccse Szabadi Károly az első világháború orosz harcterének a harcosa volt. Szabadi Károly az orosz harctéren hősi halált halt. Szabadi Béla és Szabadi Károly Várpalotán cipészüzemet létesített az első világháború előtt a várpalotai Kossuth utcában, abban a házban, amelyik jelenleg a Pünkösdi Gyülekezet háza.

Cipészüzemük Mansfeld gyártmányú gépekkel volt felszerelve, ami a következő gépekből állt: felsőrész varrógép, stancoló gép, ami a cipőtalpat egyben kivágta, talpvarrógép, szurkosfonál készítő gép, mert a cipő talpát szurkosfonállal varrták föl, risztvágógép, amivel a cipőtalpra a szurkosfonál helyét belekarcolta, hogy ne álljon elő a cipőtalpból. Mivel a tutyikészítés jobbnak bizonyult, mint a cipőkészítés, így Szabadi Béla ráállt a tutyikészítésre, mert ez keresetesebb volt.

A tutyik komót cipők voltak, volt hosszúszerű és rövidszzerű tutyi. Ezeket a tutyikat úgy nevezték, hogy forgatósak, mert bármelyiket föl lehetett húzni bármelyik lábra. Ezért úgy csináltak a leleményes őseink, akik tutyit viseltek, hogy amikor elkopott a tutyi külső sarka, akkor megcserélték, és amelyiket jobb lábon hordtak azt a bal lábon kezdték hordani, és így aztán a tutyi sarkának az ellenkező oldala is arányosan egyenletesen kopott. Mivel tudták, hogy a tutyinak a sarok külső felét koptatják járás közben.

Amikor a cipő- és tutyikészítő ipart kiszorították a nagyüzemek, akkor Tóth Antal unokája, Szabadi Béla szikvízkészítő kisiparos lett, mindaddig, amíg a szikvízüzem állami tulajdonba nem került az államosítások idején. Tóth Antal unokái Szabadi Béla, Szabad Etel és Szabadi Károly korán árvaságra jutottak, mert édesanyjuk, Tóth

Teréz hamar meghalt. Szabad István remekes csizmadiamester ezután feleségül vette az első feleségének a testvérét, Tóth Máriát. Ebből a házasságból nem született gyerek, mert Tóth Mária rövid házasság után meghalt. Szabad István el akarta venni feleségül a harmadik leányát is Tóth Antalnak, de a jó öreg Tóth Antal azt mondta: Azt már mégsem engedem meg, hogy minden leányomat egy ember szaggassa el. Így Tóth Antal harmadik leányát, Tóth Júliát Magyarai Sándor vette feleségül.

Magyarai Sándor Várpalotán, a Magyarai utca 135-ös számú házban lakott feleségével, Tóth Júliával. Ez a ház ma, a Magyarai utca 1-es számot viseli. Magyarai Sándor Várpalotának hosszú időn keresztül a bírója volt, és ezért az ő nevéből lett elnevezve a Magyarai utca.

Tóth Antal másik fia, Tóth Károly lakatos volt, és a Ganz gyárban művezető lett belőle, Désen nősült. Hogy az 1848-as szabadságharc hőisének Erdélyben élő fia, Tóth Károly figyelemre méltó ember volt, azt bizonyítja az is, hogy amikor vitéz Nagybányai Horthy Miklós főméltóságú úr Magyarország kormányzója Erdélyben járt, Tóth Károlyt meglátogatta. Tóth Antal másik fia, Tóth János szintén Erdélyben, Désen élt, a foglalkozása az apjától örökölt mesesterség, a csapómesterség volt. Tóth János Désen halt meg és ott is van eltemetve.

Elbeszélés

a Kossuth utca 22-es számú házról

(Az elbeszélő Szabadi Béláné, született Sárközi Róza)

Ez a ház a XIX. században és a XX. század első felében Markos József szabómester tulajdona volt. 1945-ben lebombázták, 1956-ban Szabó János hegesztőmester a lebombázott ház helyére a jelenlegi házat építette.

Elbeszélés

a várpalotai Kossuth utca 24-es számú házról és egykori tulajdonosáról, Tárnai Jánosról

Tárnai János a XIX. század végén született, és a XX. század második felében halt meg Várpalotán. Foglalkozása bádogos és vízvezeték-szerelő volt. Az államosítások idején a házát államosították, őt pedig, ipari kuláknak és osztályidegennek tekintették.

A házában cukrászüzemet és cukrászdát létesítettek. Két fia volt, az egyik a második világháborúban meghalt, a másik tisztviselő volt, és mivel az apja ipari kulák volt, őt is osztályidegennek tekintették, és Várpalotáról kitelepítették. A Tárnai házban lakott hosszú ideig Csiky Iván, Várpalota díszpolgára.

Elbeszélés az egykori Faller-házról

Ez a ház a jelenlegi bányabekötő út mellett volt. A huszadik század első felében építtette a Várpalotai Szénbánya Üzem a tisztviselői részére. Ebben a házban lakott hosszú ideig Faller Jenő bányamérnök. Amikor elkerült Várpalotáról, utána váltogatták egymást a lakók. A legutolsó lakója Kasza Zoltán bányamérnök és Ligman Károly munkásigazgató volt. Mindketten a Várpalotai Szénbányánál dolgoztak, amikor a bánya eladta ezt a házat, akkor ők vették meg. A huszadik század utolsó negyedében a város ezt a házat kiszájtította, és lebontatta a mellette lévő következő házakkal együtt: Szabó Pál háza, Kovács Dénes háza és Mazák Imre háza. Ezeknek a házaknak a helyét jelenleg konyhakertnek használják a jelenlegi tulajdonosok.

Elbeszélés az egykori Dr. Rutsek-házról, a Főtérről a Kossuth utcán a jobb oldalon, a vasút irányában

A Kossuth utca jelenleg 25-ös számú háza valamikor Dr. Rutsek Pál háza volt. Ez a ház a XIX. századi Kossuth utcai lakosok életében nem volt jó hírben. Azt beszélték az öregek, hogy aki ennek a háznak a tulajdonosa volt, azt nagy sorscsapások érték.

Erre példákat is tudtak mondani, például Dr. Rutsek Pálnak sok gyereke meghalt. Hogy Dr. Rutsek Pál valóban lakott ebben a házban, vagy volt e itt orvosi rendelője, erről nincsenek igazolások. Novák János remekes csizmadiamester költözött a házba, akinek két fia halt meg, az egyik katonatiszt volt. Novák János remekes csizmadiamester után Almsteier Ferenc lett ennek a háznak a tulajdonosa, és jelenleg is az ő leszármazottainak a tulajdona a ház.

Elbeszélés a Kossuth utca 31-es számú házról és egykori tulajdonosáról, Szurok Jánosról

Szurok János a XIX. század utolsó negyedében született Várpalotán. A bognár mesterséget tanulta ki, később pedig a Kossuth utcai házát, ami a XIX. században épült, úgy alakította át a XX. század első negyedében, hogy azon négy, egyszoba-konyhás lakás és egy üzlethelyiség legyen.

Szurok János az utcai üzlethelyiségben cipőboltot létesített, amiben bonyhádi cipőket árult kereskedői engedéllyel. Az egyik lakásban ő lakott, a másik hármat pedig bérbe adta.

Szurok Jánosnak gyerekei nem voltak. Ez az öreg házaspár a lakbérből és a kis cipőboltból éldegélt szerényen. Az államosítások idején olyan kormányrendelet volt életben, hogy akinek akkora háza

van, hogy három lakót is tud tartani, azt államosítani kell. Így Szurok János háza is állami tulajdonba került. Szurok Jánosnak egy lakást meghagytak, amiben ő, mint lakó lakhatott. Az üzlethelyiséget pedig városi könyvtárnak rendezte be a város. Az akkori politikai viszonyok mellett, akinek három lakója volt, azt osztályidegennek és kizsákmányolóknak tartották. Amikor a könyvtár elkerült ebből a házból, azután a lakók annyira tönkretették, hogy a lakókat is ki kellett telepítenie innen a városnak, mert a lakások lakhatatlanná váltak. A Skála kereskedelmi vállalat vette meg a várostól és raktárnak használta. Amikor a Skála kereskedelmi vállalat megszűntette a Kossuth utcai üzletét, erre a házra pályázatot írt ki és kikötötte, hogy a Skála dolgozói előnyben részesülnek.

A jelenlegi tulajdonos a Skála dolgozója volt, és ő lett a ház új tulajdonosa. A jelenlegi tulajdonos bútorházat épített a régi ház helyére (Téka Bútorház).

Elbeszélés

a váraplotai Kossuth utca 33-as számú házról és annak egykori tulajdonosáról, Karvaly Gyuláról

Karvaly Gyula a 19. század utolsó negyedében született Váraplotán, a Kossuth utca jelenlegi 33-as számú házban. Az első világháborúban orosz fogságba került és az orosz cárnak is muzsikált, mint cigányprímás. Egy hegedűt is kapott az orosz cártól. Váraplotán a legjobb zenekar prímása volt, a Korona Szállóban muzsikált. Sok dalszöveg megzenésítője volt. Az édesapja, Karvaly Sándor cimbalmos volt a zenekarban.

A jelenlegi 33-as számú ház már nem az eredeti, amiben Karvaly Gyula született.

Elbeszélés Sípos Józsefről, a Kossuth utca 35-ös számú ház lakójáról

A tizenkilencedik század második felében és a huszadik század első negyedében élt Várpalotán egy Sípos nevű hentes család. A házuk a Kossuth utcában azon a telken volt, amely jelenleg a harmincötös számot viseli. Ezt a házat a második világháború idején földig rombolta egy légakna, és a ház emlékét már csak a kőkerítésbe betonozott légaknadarab őrzi, mely alatt ez a felirat olvasható: Ez a légakna rombolta le ezt a házat ezerkilencszáz negyvenötben.

Az egykori Sípos család háza helyén már egy másik ház épült. A régi ipartörvények szerint a hentesek csak disznót vághattak, és ezt feldolgozva adhatták el. A mészárosok pedig csak szarvasmarhát vághattak, és csak ezt dolgozhatták fel és értékesíthették. Mivel a Sípos család csak hentes volt, így csak disznóhúst és disznóhúsból készített árut értékesíthetett. A fiuk nem folytatta a hentesmesterséget, Sípos József asztalos lett, majd később asztalosmester. Vagy ahogyan a régi időben mondani szokták tislér. De Sípos József fiatalon meghalt.

Elbeszélés a várpalotai Kossuth utca 37-es számú háziról és egykori tulajdonosairól

**(Az elbeszélő Kertészné, született Tucska Júlia a XIX. század
harmadik negyedében, meghalt
a XX. század második negyedében Várpalotán)**

Kertész néni, akit az ismerősei csak Juliska néni néven emlegettek, a következőket mondta el életében a testvéréről, Tucska remek csizmadiamesterről: Tucska mester a XIX. század harmadik negyedében született Várpalotán és a csizmadia mesterséget tanulta

ki. Miután kitanulta mesterségét, vándorolni ment, mert az akkori ipartörvények szerint csak úgy lehetett valakiből csizmadiamester, ha mesterlegény lett, utána legalább három évig elment vándorolni, vagyis három évig több mesternél kellett neki dolgozni, hogy a szakmai tudását olyan szintre emelje, hogy az megfelelően egy csizmadiamester képességeinek.

Három év eltelte után kérhette magát mestervizsgára, amit abban az időben úgy neveztek, hogy a mesterlegénynek remekelnie kellett. Egy olyan csizmát kellett készíteni, amit az idősebb mesterek megvizsgáltak, és ha megfelelt, akkor remekes csizmadiamester lehetett a mesterlegényből.

A Kossuth utca 37-es számú ház hosszú ideig volt Tucska remekes csizmadiamester tulajdona, és olyan raktárt is építtetett magának, amiben a kész csizmákat tárolhatta, és a külső tűz ellen is védett volt a raktári készlete. Tucska mester nem csak csizmákat készített, hanem kereskedő is volt, mert a csizmáit a vásárokon árulta. Hogy nem volt szegény ember, azt az is bizonyítja, hogy a várpalotai alsóvárosi temetőben kriptába temetkezett. Márpedig aki abban a világban kriptát tudott csináltatni, vagy venni, annak jó módú embernek kellett lennie.

Tucska csizmadiamester a XX. század második negyedében halt meg, az alsóvárosi temetőben van eltemetve. Halála után ez a ház a testvére, Tucska Ferenc tulajdona lett, utána Körmendi Ferenc várpalotai lakatosmester lett a tulajdonosa. A ház a második világháborúban földig lett bombázva és a jelenlegi házat Mórocz Béla, irodai tisztviselő építette.

Elbeszélés a várpalotai Kossuth utca 59-es számú házról és annak az egykori tulajdonosáról, Ruzicska Simonról

Ruzicska Simon a XIX. század utolsó negyedében született Várpalotán és a XX. század közepén itt halt meg. Nagycsaládos, jó hírű ácsmester volt, sok ház ácsmunkáját végezte el a városban. A háza a második világháborúban elpusztult, a jelenlegi ház a második világháború után épült. Ez a ház a leszármazottai tulajdona jelenleg.

A Kossuth utca az 1930-as évek első felében

Az 1930-as évek elején a Kossuth utcának a vége az ősi útba torkollott. Az utca végénél volt egy vasúti átjáró és itt kezdődött az ősi út. Később, ahogy a vasútállomást bővítették, ezt a vasúti átjárót megszüntették.

Faller Jenő, a várpalotai szénbánya bányamérnöke az 1930-as évek első felében a Kossuth utca mindkét oldalán új járdaszegélyt csináltatott, mivel ő is a Kossuth utcában lakott, és igyekezett az utcát szebbé tenni. Az 1930-as évek első felében építették a 8-as számú főutat, a vasútállomáson rakták ki az út építéséhez szükséges anyagokat, nagy teherautókkal szállították el az útépítéshez, így a Kossuth utca nem bírta ezt a nagy terhelést és az útburkolata annyira megrongálódott, hogy az úttestet fel kellett újítani. A felújítás után egészen szépen kezdett az utca kinézni, mivel ez Várpalota nagyközség főutcája volt. Ezen az utcán szoktak sétálni vasárnapként a fiatalok és idősek egyaránt.

A Kossuth utca a második világháború alatt

Talán nem túlzás azt mondani, hogy a Kossuth utca a második világháború alatt a hadak útja volt. A Magyar Királyi Honvédség a

várpalotai lőtérén katonai lőiskolát létesített, és ide állandóan érkeztek vasúton katonák, akik a Kossuth utcán vonultak végig a lőtérre, lőgyakorlatokra. A Kossuth utcán vonultak végig a vasútállomásra, amikor a lövészetet befejezték.

Nehéz lenne megmondani azt, hogy a lőgyakorlatok után hány magyar katona ment innen az orosz harctérre katonai dalokat énekelve, abban a reményben, hogy majd az orosz harctéren katonai sikereket fognak elérni. Hogy a magyar katonák reménykedtek katonai sikerekben, ezt azok a dalok is bizonyítják, amiket énekeltek, amikor a Kossuth utcán végigvonultak az állomásra.

Ilyen katonadal volt a következő:

*Már újra zúgnak a fegyverek, hol a Nap kel fenn az égen
Összefognak a nemzetek, hogy elmúljon a szégyen
Ha százszoros a túlerő, mi százszor többet érünk,
Fegyvered hát vedd elő, hisz úgylis csak egyszer élünk
Magyar honvéd jár túl a Dnyeperen, körülötte már égnak a falvak
Gépmadár tör át a fellegen, csikorognak a hernyótalpak
Hát édes bajtárs, add kezed, mert vár miránk a harc.*

Hogy milyen nagy volt a harci szellem és a lelkesedés az akkori harctérre induló magyar katonákban, az is bizonyítja, hogy voltak, akik nem mehettek a bajtársaikkal az orosz harctérre, ezért sírva fakadtak. Külön kellett a Honvédelmi Minisztériumtól engedélyt kérni, hogy ők is mehessenek a bajtársaikkal az orosz harctérre harcolni.

A Kossuth utca a második világháború után

A Kossuth utca a háború után nagyon csúnyán nézett ki, mert súlyos harcok voltak az ostrom alatt. Kidőlt telefonoszlopok, vilnyoszlopok akadályozták a közlekedést az úttestre dőlve. Halottak és dőglött lovak heverték az utcán.

Legelőször az úttestet kellett járhatóvá tenni, hogy a szovjet hadsereg ezt használni tudja. Még jóformán csak az úttest volt járható, amikor a szovjet katonai városparancsok elrendelte, hogy a Várpalotai Bányaüzem dolgozóinak a vasúttól indulva zárt rendben kell felvonulniuk a kastélynak ahhoz a kapujához, amelyiken jelenleg a gimnáziumba lehet fölmenni.

A szovjet katonai városparancsnokság a kastélyban volt, innen lejött a városparancsnok és beszédet mondott a Várpalotai Bányaüzem dolgozóinak. A beszéd főképp politikai jellegű volt. A városparancsnok a szovjet hadsereg érdemeit méltatta, hogy hálával tartozunk neki, hogy felszabadított bennünket a német elnyomás alól. Jólétet és népi uralmat ígért a Várpalotai Bányaüzem dolgozóinak.

A Kossuth utca az újjáépítés idején

A Kossuth utca az újjáépítés idején építési tilalom alatt állt. Olyan tervek voltak, hogy a Kossuth utcát szélesíteni fogják, ide is emeletes házakat fognak építeni. Ez a terv később megváltozott, mert a 8-as számú főút alatt lévő Gárdonyi utcában több háznak a fala megrepedezett, amit az egykori bányászatnak tulajdonítottak. Így azután megengedték, hogy a Kossuth utcában családi házakat építsenek.

A Kossuth utca a XX. század utolsó negyedében

A Kossuth utca a XX. század utolsó negyedében nagy változáson ment keresztül, mert csatornázták, a vízhálózatát korszerűsítették, gáz- és telefonhálózatot építettek ki benne.

Szabadi Béla az adatgyűjtését a Városi Könyvtár fennállásának 50. évfordulójára ajánlotta fel 2004-ben.

Képmelléklet

Dr Steixner Antal fiatal és idős korában

Deák József kőművesmester

Rédli József kőművesmester

Harn Lajos ácsmester

Ruzicska Simon ácsmester

Dr. Fatér István

*Dr. Balassa Brunó
a tankerület főigazgatója*

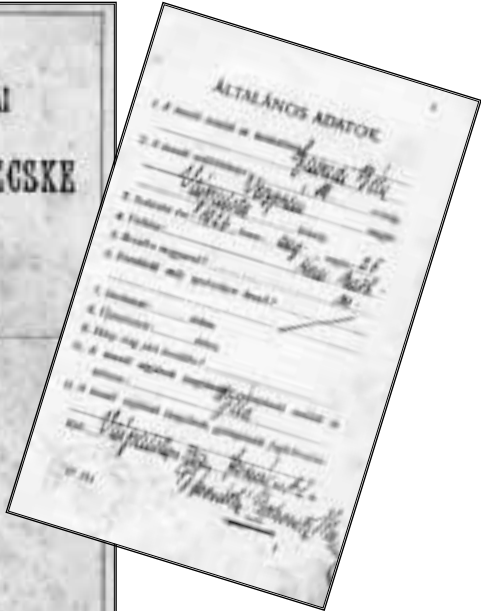
*Fodor Ödön és osztálya
az 1933–1934-es tanévben*

Fodor Ödön igazgató - tanító

1936-37 év 3-4 osztály csoportkép

Iskolai bizonyítvány
Fodor Ödön idejéből

Karvaly Gyula zeneszerző

Vörös Imre dalszövegíró és
Karvaly Gyula zeneszerző nótája

Lengyel Kálmán pékmester

Markos József szabómester

*Tárnai János bádgos és
vízvezeték szerelő mester*

Dr. Rutsek Pál

Kossuth utca a plébániával, 1903
 (Miklós László gyűjteményéből)

Kossuth utca, 1910
 (Miklós László gyűjteményéből)

Kossuth utca a Fő tértől, 1914
(Miklós László gyűjteményéből)

Baumgartner Mihály háza a Kossuth utcában, 1920–21
(Leitner Ferenc gyűjteményéből)

*Bölcsek háza a Kossuth utcában, 1935
(Leitner Ferenc gyűjteményéből)*

*A Kramaszta-ház a Kossuth utcában, 1935
(Leitner Ferenc gyűjteményéből)*

*A posta épülete a Kossuth utcában, 1937
(Leitner Ferenc gyűjteményéből)*

*Mozaik képeslap, jobb alsó kép: a Kossuth utca
madártávlatból, 1938 (Miklós László gyűjteményéből)*

Mozaik képeslap, jobb felső kép: a Kossuth utca eleje a római kat. és Horthy fiúiskolával, 1942 (Miklós László gyűjteményéből)

*A Kossuth utca felső vége, 1948
(Leitner Ferenc gyűjteményéből)*

*Kossuth utca eleje, 1953
(Leitner Ferenc gyűjteményéből)*

*Kossuth utca eleje,
1959
(Leitner Ferenc
gyűjteményéből)*

Kossuth utca, 1959
(Leitner Ferenc gyűjteményéből)

*Kossuth utca alsó része, 2004
(Leitner Ferenc gyűjteményéből)*

*Kossuth utca felső vége, 2004
(Leitner Ferenc gyűjteményéből)*

*Kossuth utca felső vége a Zeneiskola épületével, 2004
(Leitner Ferenc gyűjteményéből)*

*Látkép a Kossuth utcáról a Főtér irányából, 2004
(Leitner Ferenc gyűjteményéből)*

Tartalom

<i>Dr. Huszár Pál:</i>	
Előszó.....	5
<i>Pacsuné Fodor Sára:</i>	
A várpalotai Kossuth utca, régen Csapó utca	9
<i>Szabadi Béla:</i>	
A várpalotai Kossuth utca és lakói	19
Képmelléklet.....	51
Szabadi Béla gyűjteményéből.....	53
Miklós László képeslapjai	58
Leitner Ferenc fotói.....	59

Kossuth-utca

